

Yüz Yıl Sonra Balkan Savaşları Tarafların Gözüyle Büyük Yenilginin Eleştirisi

Hazırlayanlar: Mesut Yaşar Tufan – İzzeddin Çalışlar

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, 88 Sayfa, ISBN 978-605-332-066-1

Nilüfer ŞAHİN*

59

Kitabın önsözünden anlaşıldığına göre Balkan Savaşları'nda alınan yenilginin, Türkiye'nin yakın tarihindeki en büyük travma olduğu bu nedenle, harp tarihi bakış açısından ziyade, toplumsal, sosyolojik ve psikolojik analizlerinin yapılmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. 1912-1913 yıllarında yaşananların bilinmesi, gelecek yıllardaki olayları çözümlenmede kilit rolü oynayacaktır.

Kitabın ilk sayfaları (1876-1914) yıllarını kapsayan bir kronoloji ile başlamaktadır. Kronoloji bilgileri çeşitli resim, harita, karikatür ve kartpostallarla desteklenmiştir (100'ü aşkın resim kullanılmış bu da Balkan Savaşları dönemini canlandırmak için oldukça etkili bir yöntem olmuştur).

Balkan Savaşlarında seferberlik ilan edildiğinde V. Kolordu 'da görevli olan Erkân-ı Harp (kurmay) Yüzbaşı İzzettin Çalışlar savaşa ilgili cephede çeşitli notlar tutmuştur. Bu notlara da kitapta yer verilmiştir. Ancak notların tamamının bulunamadığı belirtilmiştir. Bu notlardan anlaşıldığına göre, Balkan Savaşlarında alınan yenilginin nedenleri olarak, Askerin talim ve terbiyesi yetersizdir. Taburlardaki askerler tecrübesizdir. Talim ve terbiye için yeterli zaman olmamıştır. Askerler arasında fikri çatışmalar ve siyaset dedikoduları devam etmiştir. Yüzbaşı İzzettin Çalışlar kendi komutanını şu şekilde tarif etmiştir." İyi huyluydu. Şiddete başvurmazdı, askeri bilgisi, sevk ve idareye hâkimiyeti

* MSÜ ATASAREN Harp Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, 16nil2006@gmail.com

yerindeydi. Bu konularda ona çok güvenir, askeri düşüncelerini beğenirdim”(s.28). Yzb. İzzettin Çalışlar savaş sırasında gelecekte bir endişesi olmadığını fakat ileriye dair bir güven ya da umut hissi de beslemediğini anlatmıştır. Cephede zaman zaman muharebeyi izlediği, bazen bir düşman ordusunun geri çekilişini sevinçle karşıladıklarını aktarmıştır. Ancak yaşanan bu sevincin kısa süreli olduğunu, yenilgiler alınmaya başlanınca komutanlar ve askerlerin perişanlık ve umutsuzluğa sevk edildiklerini anlatmıştır. Bölge halkının sefaleti ve izdihamının da büyük sorunlar yarattığını görmüştür.

Yzb. İzzettin Çalışlar kendisinin cephede neler yaptığından da söz etmiştir. Örneğin 1913 Mart’ının ilk haftasında Yanya’nın elden çıkmasından sonra yanında 80 askerle Sırp larla çatışmalarını, her şey bitmişken şehit olmanın orduya bir şey kazandırıp kazandırmayacağını sorguladığını anlatmıştır.

Kitabın sonraki bölümünde Vardar Ordusu Komutanı Korgeneral (Ferik) Zeki paşanın değerlendirmesinde ordunun durumunun iyi olmadığı belirtilmiştir.” Kolordu komutanlarından, alay komutanlarına kadar askerlerin tümü görevlerini tam yapma konusunda istekli değillerdi. Kimisi askerlik hayatına yeni başlamıştı.¹ En önemli sorun ise kıta komutanlığı yapabilecek kişilerin bulunmamasıdır. Genç zabıtlar arasında bu görevi yapabilecek olsa da onlarda bu göreve getirilemezdi”(s.46). Kendisinin askeri kurallara son derece bağlı olduğunu belirtmiştir. Savaş sırasında her sınıftan zabıtın görev uğruna hayatını hiçe saymadığı tespitini yaparak bu durumun erlerin ruh halini olumsuz etkilediğini anlatmıştır.

Balkan savaşlarıyla ilgili bir başka değerlendirme ise Fransızların bakış açısından yapılmıştır. Fransız Gözüyle Savaştan Çıkarılacak Dersler bölümünde, Fransızlar dünyanın neresinde savaş çıksa, kendilerinin bu savaşa girmelerinin mümkün olduğunu düşünerek, çıkan savaştan ne gibi dersler alınabileceğine kafa yorduklarını anlatmışlardır.

“Türk ordusunun Balkan Savaşlarında kısa bir sürede bozguna uğraması Avrupa’yı şaşırtmamıştır. Ancak Osmanlının inatçı ve yaman yurtseverliği, daha önceki savaşlarda görülen dayanıklılığının olmayışı örneğin, Plevne’de ortaya koyduğu enerjik savunma v.b. hangi etkilerin sonucuydu? Bu felaketler birdenbire ortaya çıkmaz. Bunların derin nedenleri vardır. Aynen doğal felaketlerde olduğu gibi, uzun süredir için ilerleyen sonunda gizliliği kalmayan faktörlerden kaynaklanan nedenleri vardır. Askeri alanda bütün yenik orduların kendi hataları sonucu mağlup olduklarını ve zaferin ise bunu hak etmek için gerekli bütün önlemleri almış ve her türlü çabayı sarf etmiş olanlara adaletin bahşettiği bir mükâfat gözüyle bakabiliriz”(S.48). Değerlendirmesi yapıldıktan sonra, Osmanlı ordusunun askere alınacak sayısının 1.400.000 olması gerekirken ancak 300 – 350 bin askeri silahlına alabildiğini bunun nedenlerinin başında Jön Türklerin iş başına gelmesinden dolayı ordunun içine sızan siyasetin etkili olduğu değerlendirilmiştir. Yani rütbelere, makamlar, sorumluluk ve nüfuz gerektiren görevler değerli ve layık olanlara göre değil, siyasi arzulara göre dağıtılmıştır.

¹ Zeki Paşa’nın yazdığı bu metin “Balkan Harbine Ait Hatıratım” adlı kitabından alınmıştır.

Balkan devletlerinin başarılı olmalarının nedeni ise bu devletlerin çoğu subayının Fransız harp akademisinde yetişmelerine bağlanmıştır.

Bu dönemle ilgili olarak Mustafa Kemal'in değerlendirmesi de kitapta yer almıştır da Türk ordusunun Balkan Savaşlarında'ki mağlubiyetini acı bir gerçek olarak nitelendirmiştir. Ancak bu sonucun beklendiğini de belirtmiştir. Komutanların kıtalar karşısında seyirci gibi davrandıklarını, bunları eğitemeyecek, gerektiğinde hüküm, kumanda sevk ve idareyi yerine getiremeyecek durumda olduklarını anlatmıştır. “Bugün için kayıtsız şartsız girişilmesi gereken iş, özel vasıflara sahip ve yeteneğiyle göreve layık olduğunu kanıtlamış bir kumandan ve zabıtlar grubu oluşturmaktır (s.60).

Kitabın sonraki bölümünde Lev Troçki adlı bir gazetecinin, (aynı zamanda cephede bulunmuş, savaşa katılmıştır).değerlendirmelerine yer verilmiştir. Türk ordusu içinde bulunan Hristiyan azınlığın orduya alınmasının Müslüman askerlerin zihninde derin bir boşluk yaratmış olduğunu yazmıştır. “gâvur” söyleminin azınlıkları rahatsız ettiğini esir alınan Hristiyan askerlerin Türklere karşı savaşmaya hazır olduklarını söylediklerini aktarmıştır.

Kitabın son bölümlerinde Fransız edebiyatçı Pierre Loti² ile Yunan yazarı Petropulos'un³ görüşleri anlatılmıştır. Özetle her ikisi de savaşın mekanik katliam ve şarapnel çağrıştırdığını, Osmanlı'dan kalan eserlerin tahrip edildiğini hatta bunları eleştiren bir makale yazınca Atina'da bir dergide ki işine son verildiğini anlatmıştır.

Sonuç olarak, Balkan Savaşlarına farklı bakış açılarından yaklaşan bir görsel malzemenin kullanılması, Balkan Savaşı'na katılan devletlerin askerlik, savaş stratejileri ve insani boyutlar açılarından incelenmiş olması kitabı son derece ilgi çekici hale getirmiştir. Bu dönemi yaşayan, cephede bulunmuş kişilerin yazılarının aktarılması Balkan Savaşlarındaki durumun daha net görülebilmesini sağlamıştır. İlk kez bir tarih kitabında yüzü aşkın resmin kullanılmış olması, okuyucuyu adeta geçmişte bir yolculuğa çıkarmıştır. Özellikle okumayı sevmeyen gençlerin kendi ülkelerinin tarihine ilgi göstermelerinin sağlanması açısından, dilerim gelecekte de buna benzer dönemim özelliklerini yansıtan görsel materyallerle desteklenmiş kitaplar yazılır.

² (1850-1923) Fransız edebiyatçıdır. İstanbul'a ilk kez 1876'da askeri görevle geldi ve Türk dostu olarak tanındı.

³ İlyas Petropulos (1928-2003) Yaşamını Fransa'da geçirdi. Yunan sosyal yaşamı ve kentleri inceleyen kitaplar yazdı. Türkoloji üzerine çalıştı.